

<https://doi.org/10.32405/2411-1309-2021-27-299-307>

УДК 82(07):028]-057.87

ПІДРУЧНИК ЛІТЕРАТУРИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ САМОСТІЙНОЇ ЧИТАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ У РЕАЛІЯХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Таміла Яценко,

доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник,
головний науковий співробітник відділу
навчання української мови та літератури
Інституту педагогіки НАПН України
м. Київ, Україна

 <https://orcid.org/0000-0002-6121-7495>

 tamilakod@ukr.net

У статті актуалізовано проблему модернізації змісту шкільної літературної освіти та підготовки інноваційного навчального забезпечення курсу літератури для 5–6 класів у контексті ідей Нової української школи та в кореляції з новим Державним стандартом базової середньої освіти; розкрито засадничі положення нових модельних програм із української літератури та інтегрованого курсу літератур (української та зарубіжної) для адаптаційного циклу навчання та підручників літератури для 5 класу НУШ; акцентовано на пріоритеті самоосвітньої функції сучасної навчальної книги; охарактеризовано методичний потенціал нових підручників української літератури та інтегрованого курсу літератур (української та зарубіжної) для 5 класу щодо ефективної організації самостійної читачької діяльності молодших підлітків.

Ключові слова: Нова українська школа; шкільна літературна освіта; модельні навчальні програми; українська література; зарубіжна література; інтегрований курс; підручник; самоосвітня функція підручника; читачька діяльність; самостійна робота учнів.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Реалізація нового Державного стандарту базової середньої освіти (2020) передбачає зміну парадигми шкільної літературної освіти, оновлення її змісту та створення інноваційного навчально-методичного забезпечення. На основі Державного стандарту розроблено типову освітню програму, що регулює створення модельних навчальних програм мовно-літературної

галузі для адаптаційного циклу навчання. Так, у контексті сучасних освітніх завдань в Інституті педагогіки НАПН України підготовлено чинні модельні навчальні програми «Українська література» та «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної)» для 5–6 класів закладів загальної середньої освіти (Яценко та ін., 2021), (Яценко, Тригуб, 2021). Відтак нагальною потребою шкільної літературної освіти є підготовка підручників літератури відповідно до її нового змісту. Водночас також набуває актуальності питання переосмислення функцій сучасної навчальної книги для досягнення високих освітніх результатів в умовах запровадження Нової української школи. Слушно стверджувала О. Савченко, що «оновлення змісту за ідеями Нової української школи... має концентрувати зусилля укладачів підручників на результатно-діяльнісній, емоційно-ціннісній складовій змісту навчальної книги. Це означає, що всі складники підручника мають створювати умови для досягнення учнями очікуваних результатів» (Савченко, 2019, С. 65).

Важливо акцентувати, що в реаліях сьогодення суттєво змінюється розуміння статусу шкільного підручника, що стає для учнів не лише джерелом інформації, але й інструментом навчання, своєрідним навігатором для його організації. Сучасний підручник, як зазначав А. Фасоля, «для словесника може бути методичним посібником з організації навчання, а учневі має допомогти не лише засвоїти предметний зміст, а й оволодіти вміннями самоорганізації і саморозвитку» (Фасоля, 2017, С. 232). Тобто чітко увиразнюється самоосвітня функція сучасної навчальної книги, що за визначенням С. Трубачевої, «забезпечується через формування в учня навичок самоосвіти, через створення умов для виявлення й розвитку його пізнавальних, технічних, природознавчих, художніх та інших здібностей, його зацікавленості в самостійному розв'язанні теоретичних і практичних проблем, через заохочення до подальшого творчого пошуку» (Трубачева, 2011, С. 20).

У підручниках літератури самоосвітня функція реалізується через забезпечення умов для формування в учнів-читачів умінь самостійної читацької діяльності щодо опрацювання змістового контенту шкільної літературної освіти (художній текст, біографічні матеріали про автора, літературно-літературні поняття, мистецький контекст тощо); розвитку в школярів здатності самостійно розв'язувати проблемні завдання для цілісного усвідомлення ідейно-тематичного змісту та естетичної значущості художнього твору; розширення читацьких інтересів учнів.

Отже, сучасний підручник літератури має бути не лише інформативним, а й технологічним, тобто одним із засобів організації самостійної індивідуальної чи групової читацької діяльності учнів із чіткими рекомендаціями щодо ефективного опрацювання предметного змісту та розвитку в учнів вміння вчитися. Для школярів такий підручник повинен стати навчальною робочою книгою, бути активатором розвитку їхньої читацької діяльності, дієвим чинником формування предметної і ключових компетентностей, а для вчителя-словесника — орієнтиром у досягненні дидактичних цілей сучасного уроку літератури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми, що розглядається у статті та означення аспектів загальної проблеми, яким присвячується стаття. Теорії шкільного підручника, його ролі в навчальному процесі та дидактичним можливостям присвячені праці Н. Бібік, М. Бурди, Н. Буринської, Н. Величко, І. Гудзик, Н. Голуб, М. Головка, О. Горошкіної, Н. Матяш, В. Мелешко, О. Савченко, О. Пометун, С. Трубачевої, О. Хорошківської, Г. Шелехової та інших.

Проблема створення шкільних підручників літератури розкривається в публікаціях О. Бандури, Т. і Ф. Бугайків, Н. Волошиної, Н. Гоголь, О. Ісаєвої, О. Куцєвал, В. Олефіренка, Г. Семенюка, О. Слоньовської, Б. Степанишина, А. Фасолі, В. Шуляра, Т. Яценко та інших.

Не втрачають значущості концептуальні положення теорії підручникотворення в шкільному курсі літератури, визначені О. Бандурою, зокрема щодо дотримання системності навчальних завдань для роботи учнів із текстом художнього твору; використання прийомів, що активізують мислення учнів; наявності необхідного довідкового матеріалу, а головне — обов'язкової апробації підручників у шкільній практиці (Бандура, 2001).

Дослідники однакові в тому, що в реаліях сучасної шкільної освіти змінюються функції підручника, зокрема суттєво зростає роль самоосвітньої (В. Мелешко, О. Савченко, О. Пометун, С. Трубачевої, А. Фасоля, Т. Яценко та інші). Водночас слухним є твердження науковців щодо технологічності сучасного шкільного підручника, тобто його відповідності освітнім технологіям (Я. Кодлюк, О. Ляшенко, О. Савченко, А. Фасоля). У публікаціях також наголошується на практичній значущості шкільного підручника, його дієвості як одного із засобів формування предметних і ключових компетентностей учнів (Н. Голуб, О. Петрук, О. Пометун, Т. Ремех, Т. Яценко та інші).

Аналіз напрацювань дослідників щодо функціонального призначення шкільних підручників свідчить, що підручник повинен створюватися як дієвий інструмент процесу навчання з характерними для функціями, спрямованими на допомогу учневі якісно опанувати зміст шкільної освіти та набувати предметні й ключові компетентності.

Мета статті полягає в розкритті послідовної реалізації самоосвітньої функції підручників української літератури та інтегрованого курсу літератур (української та зарубіжної) для 5 класів Нової української школи.

Виклад основного матеріалу. Зміст шкільної літературної освіти для Нової української школи закладено в чинних модельних навчальних програмах «Українська література» (за науковою редакцією Т. Яценко) та «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної)» (автори — Т. Яценко, І. Тригуб) для 5–6 класів закладів загальної середньої освіти (гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України», наказ МОН України № 795 від 12 липня 2021 року), а технологія його реалізації розкривається в нових підручниках літератури. Важливо зауважити, що процес підручникотворення з літератури потребує подальшого розвитку

та поглиблення у контексті нових цілей і завдань сучасної шкільної літературної освіти. З огляду на це акцентуємо на її меті, що в модельних навчальних програмах визначена як формування компетентних учнів-читачів, прилучення їх до високохудожніх надбань класичної та сучасної української та зарубіжної літератури; розвиток в учнів-читачів здатності до художнього сприйняття навколишнього світу, осмислення конкретно-історичного та загальнолюдського значення зображеного письменником; розширення культурно-пізнавальних інтересів, збагачення емоційно-чуттєвого досвіду та естетичних смаків школярів; виховання національно свідомих громадян України, формування їхнього гуманістичного світогляду, національних і загальнолюдських цінностей (Яценко та ін., 2021), (Яценко, Тригуб, 2021).

На досягнення означеної мети шкільної літературної освіти орієнтовані підручники «Українська література. 5 клас» та «Література (українська та зарубіжна)» (Яценко, Пахаренко, Слижук, 2021), (Яценко, Пахаренко, Слижук, Тригуб, 2021). В основу їх концепції покладено ідеї особистісно орієнтованого та компетентного підходів, а також читацькоцентричний і текстоцентричний принципи щодо шкільного вивчення творів художньої літератури. Пріоритетним чинником реалізації цих засадничих положень, як у змістовому, так і методичному аспектах, є активізація самоосвітньої функції навчальних книг. Її послідовну й чітку реалізацію передбачено в процесі опрацювання учнями навчального тексту й позатекстових компонентів підручників (методичний апарат до художніх творів, словник літературознавчих термінів, ілюстрації та репродукції картин тощо). Тобто йдеться про організацію такої самостійної навчальної діяльності, що буде сприяти розвитку стійкого інтересу учнів до читання, удосконалення навички виразного читання та забезпечуватиме ознайомлення учнів-підлітків із доступними й цікавими для їхнього віку високохудожніми творами, сприятиме формуванню початкового розуміння специфіки мистецтва, усвідомленню доступної віковому рівню навчальної інформації про життя і творчість видатних українських і зарубіжних письменників, набуттю елементарних умінь аналізу художніх творів, засвоєнню основних понять із теорії літератури, а також розвитку усного й писемного мовлення молодших підлітків.

Ознайомлення учнів із назвами рубрик і їх змістовим наповненням сприяє активізації їхньої самостійної роботи, допомагає правильно зорієнтуватися у матеріалах підручників. Так, у рубриці «Твій читацький путівник», що подається до кожного передбаченого програмою розділу, у доступному викладі конкретизовано обсяг тих предметних знань та читацьких умінь, які учні повинні здобути та якими мають оволодіти у процесі опрацювання конкретного навчальної теми. Наприклад, мотивуючи учнів на самостійне ознайомлення із матеріалом розділу «Народні та літературні казки», зазначається, що читацький досвід п'ятикласників збагатиться запропонованими для текстуального вивчення народними та літературними казками; опрацьовуючи навчальний матеріал підручника, учні вони зможуть дізнатися про різні види казок, навчитися визначати особливості їх по-

будови, виявляти елементи реального та фантастичного, визначати проблемами, порушені в казках.

Змістове наповнення рубрик «Ти вже знаєш» і «Ти вже вмієш», що орієнтоване на актуалізацію здобутих учнями в початковій школі знань і сформованих вмінь, переконливо налаштовує їх на самостійне прочитання нових художніх творів та опрацювання нового навчального матеріалу. Як от, у процесі вивчення народних і авторських загадок Л. Глібова акцентується на тому, що п'ятикласники вже знають ознаки таких коротких жанрів фольклору як прислів'я та приказки, а в процесі ознайомлення з новим матеріалом навчаться визначати ще й ознаки загадок.

На етапі актуалізації знань школярів про появу письма під час опрацювання навчальної теми «Літописні оповіді» у рубриці «Ти вже знаєш» зазначається про виникнення літописів. Аргументуючи учням необхідність прочитання уривку з літопису «Повість минулих літ» періоду Київської Русі, рекомендується їм здійснити екскурсію до краєзнавчого музею для ознайомлення з стародавніми рукописними книгами. Окрім того, акцентується на важливості залучення читацького досвіду п'ятикласників, яким необхідно поділитися своїми враженнями про прочитані книжки про ті давні часи. Така пропедевтична робота мотивуватиме школярів до подальшого самостійного опрацювання навчального матеріалу підручника і прочитання художнього тексту.

Найбільш питома вага самостійної роботи учнів із підручником припадає на різні етапи опрацювання художнього твору. Його сприймання й осмислення відбувається на етапі первинного прочитання, а поглиблюється в процесі аналітико-синтетичної роботи над твором. Зазначимо, що художній текст у означених підручниках є першоелементом у їх структурі. Відтак п'ятикласники мають можливість спершу прочитати художній твір, а потім ознайомитися з біографічними відомостями про його автора чи навчальним матеріалом про твір. Тобто передбачена така організація самостійної читацької діяльності, що дозволяє учням самостійно сформувати первинне враження про твір, а не відтворювати знання про нього на основі інформації, представлені в підручнику. Наприклад, у процесі вивчення легенди «Калина» школярам варто, зосередившись на рубриці «Поміркуй!», дати відповіді на такі запитання: «Які враження справила на тебе легенда про калину? Чому калина стала символом краси, доброти та кохання?». Під час вивчення казки «Попелюшка, або Кришталевий черевичок», учні дізнаються цікаві факти із життя і творчості її автора, про літературні казки, їх різновиди, ознаки та відмінності від народних. Здобуті знання стануть підґрунтям для формування початкових умінь аналізу художнього твору: визначення основної думки, характеристики персонажів, з'ясування характерних ознак літературної казки тощо, тобто сприятимуть осмисленому розумінню її ідейно-тематичного змісту та естетичного багатства.

Самоосвітня функція підручника літератури створює умови для здобуття учнями предметних знань шляхом самостійного ознайомлення з навчальним матеріалом

лом рубрики «Клуб знавців літератури», на основі якого вони зможуть налагодити діалог із текстом художнього твору. Наприклад, у процесі вивчення оповідання «Богатирська застава» С. Плачинди, окрім деяких основних фактів із біографії письменника, п'ятикласники матимуть можливість дізнатися пізнавальну інформацію про часи правління київського князя Володимира Святославовича, за наказом якого навколо Києва споруджували укріплення — богатирські застави. Учні ознайомляться з теоретико-літературним матеріалом, що в доступному викладі представлено в цій рубриці, зокрема дізнаються про ознаки історичного оповідання, особливості його мови. Матеріал історичного характеру, що розміщений у рубриці «Клуб знавців літератури», буде цікавим, пізнавальним для самостійного ознайомлення у процесі вивчення легенд про короля Артура. Запитання і завдання до цієї рубрики активізуватимуть самостійний пошук п'ятикласників додаткової інформації про Велику Британію для осмисленого розуміння художніх текстів.

За допомогою навчальних завдань, представлених у підручниках, передбачено спрямовувати самостійну пізнавальну діяльність учнів у процесі реалізації мистецького контексту під час вивчення художніх творів. Наприклад, ознайомившись з інформацією рубрики «Мистецький контекст» до навчальної теми «Поетичний образ України», п'ятикласники дізнаються, що поезія Т. Шевченка надзвичайно мелодійна і багато його віршів стали народними й авторськими піснями. У підручнику учням запропоновано завдання, для виконання якого необхідно прослухати пісню «Зоре моя вечірняя...» у виконанні Марти Шпак та пояснити, чому мелодика пісні поглиблює, увиразнює основну думку твору.

Цілеспрямованому формуванню в учнів умінь самостійної дослідницької діяльності ефективно сприяють творчі завдання, читачькі проєкти для самостійного індивідуального чи групового виконання. Так, у рубриці «Читачеві досліднику/читачці-дослідниці» запропоновано різні варіанти організації такої навчальної діяльності. Як-от: «Підготуй презентацію про символічне значення орнаментів на писанках, рушниках чи сорочках про те, якими були традиційні українські обереги. Для виконання цього дослідження скористайся фондом власної чи шкільної бібліотеки та ознайомся з книжкою С. Плачинди «Міфи й легенди стародавньої України».

У процесі вивчення навчальної теми «Поетичний образ України» на уроках інтегрованого літературного курсу рекомендується дослідницьке завдання, для виконання якого учням необхідно самостійно ознайомитися з перекладом М. Рильським українською мовою сонету А. Міцкевича «Акерманські степи». Для активізації пізнавальної пошукової діяльності п'ятикласників їм запропоновано скористатися різними джерелами інформації та прочитати переклади цього сонету українською мовою іншими поетами для проведення порівняння їх із варіантом М. Рильського. Окрім того, для тих школярів, котрі вивчають польську мову або ж володіють нею, рекомендується прочитати сонет А. Міцкевича «Акерманські степи» мовою оригіналу та подумати, кому із українських перекладачів вдалося найбільш точно пере-

дати сонет польського поета. Безперечно, такі завдання дослідницького характеру ефективно сприяють формуванню в учнів умінь самостійної читацької діяльності.

Після прочитання учнями художнього твору, опрацювання навчального матеріалу для осмисленого розуміння тексту в процесі його аналізу зростає значущість самостійної функції підручників. Відтак для стимулювання самостійної діяльності учнів, самоконтролю здобутих знань і сформованих умінь компетентного читача, а головне — усвідомлення школярами змін у власному читацькому розвитку в підручниках передбачено рубрику «Підсумуймо!»

Поглибленню в учнів умінь самостійної роботи також опосередковано допомагає змістове наповнення рубрики «Читацьке дозвілля». Так, для формування цілісного враження про казку Лесі Українки «Лелія» п'ятикласникам запропоновано перейти за вказаним у підручнику покликанням для перегляду фрагменту «Вальс квітів» із балету П. Чайковського «Лускунчик» у виконанні артистів Національної опери України імені Т. Г. Шевченка.

Отже, самоосвітня функція означених підручників літератури стимулює інтерес учнів-читачів до самостійного навчання, пробуджує потребу позитивної мотивації до навчання, сприяє розвитку пізнавальних, інтелектуальних здібностей п'ятикласників.

Висновки. Шкільний підручник має виняткову роль з-поміж інших дидактичних засобів для формування умінь самостійної читацької діяльності учнів. Відтак для конструювання моделі підручників літератури нового покоління пріоритетного значення набуває їх самоосвітня функція. Переконаливо засвідчують її послідовну та методично обґрунтовану реалізацію, як в змісті, так і в структурі, підручники «Українська література» та «Література (українська та зарубіжна)» для 5 класу НУШ, що підготовлені в Інституті педагогіки НАПН України.

Перспективу подальших досліджень убачаємо в ґрунтовному розкритті сукупності функцій сучасного підручника літератури (інформаційної, функції систематизації, закріплення й контролю знань, інтегруючої, виховної тощо) в умовах запровадження Нової української школи.

Використані джерела

- Яценко, Т. О. (Ред.). (2021) *Українська література. 5–6 класи: модельна навчальна програма*. Київ: Педагогічна думка. <https://osvita.ua/school/program/model-prog-nush/83182/>
- Яценко, Т. О., Тригуб, І. А. (2021). *Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 5–6 класи: модельна навчальна програма*. Київ: Педагогічна думка. <https://osvita.ua/school/program/model-prog-nush/83182/>
- Савченко, О. Я. (2019). Інноваційний потенціал підручника з читання. *Український педагогічний журнал*, 3, 65–71.
- Фасоля, А. М. (2017). Концептуальні засади створення підручника української літератури з урахуванням положень діяльнісного, особистісно зорієнтованого і компетентнісного підходів. *Проблеми сучасного підручника*, 18, 231–242.

- Трубачева, С. Е. (2011). В Трансформація функцій шкільного підручника в умовах компетентнісного підходу. *Проблеми сучасного підручника*, 11, 17–22.
- Бандура, О. М. (2001). *Шкільний підручник з української літератури*. Київ: Пед. думка.
- Яценко, Т. О., Пахаренко, В. І., Слижук, О. А. (2021). *Українська література: фрагмент підруч. для 5 кл. закл. заг. серед. освіти*. Ч. 1–2. Київ: Освіта. <https://ru.calameo.com/books/006191963d82465b5699c>
- Яценко, Т. О., Пахаренко, В. І., Слижук, О. А., І. А. Тригуб (2021). *Література (українська та зарубіжна): фрагмент підруч. для 5 кл. закл. заг. серед. освіти*. Ч. 1–2. Київ: Освіта. <https://ru.calameo.com/books/00619196371f334746f38>

References

- Yatsenko, T. O. (Red.). (2021) *Ukrainska literatura. 5–6 klasy: modelna navchalna prohrama*. Kyiv: Pedahohichna dumka. <https://osvita.ua/school/program/model-prog-nush/83182/> (in Ukrainian).
- Yatsenko, T. O., Tryhub, I. A. (2021). *Intehrovanyi kurs literatur (ukrainskoi ta zarubizhnoi). 5–6 klasy: modelna navchalna prohrama*. Kyiv: Pedahohichna dumka. <https://osvita.ua/school/program/model-prog-nush/83182/> (in Ukrainian).
- Savchenko, O. Ya. (2019). *Innovatsiyni potentsial pidruchnyka z chytannia*. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*, 3, 65–71 (in Ukrainian).
- Fasolia, A. M. (2017). *Kontseptualni zasady stvorennia pidruchnyka ukrainskoi literatury z urakhuvanniam polozhen diialnisnoho, osobystisno zoriientovanoho i kompetentnisnoho pidkhodiv*. *Problemy suchasnoho pidruchnyka*, 18, 231–242 (in Ukrainian).
- Trubacheva, S. E. (2011). *V Transformatsiia funktsii shkilnoho pidruchnyka v umovakh kompetentnisnoho pidkhodu*. *Problemy suchasnoho pidruchnyka*, 11, 17–22 (in Ukrainian).
- Bandura, O. M. (2001). *Shkilnyi pidruchnyk z ukrainskoi literatury*. Kyiv: Ped. dumka. (in Ukrainian).
- Yatsenko, T. O., Pakharenko, V. I., Slyzhuk, O. A. (2021). *Ukrainska literatura: frahment pidruch. dlia 5 kl. zakl. zah. sered. osvity*. Ch. 1–2. Kyiv: Osvita. <https://ru.calameo.com/books/006191963d82465b5699c> (in Ukrainian).
- Yatsenko, T. O., Pakharenko, V. I., Slyzhuk, O. A., I. A. Tryhub (2021). *Literatura (ukrainska ta zarubizhna): frahment pidruch. dlia 5 kl. zakl. zah. sered. osvity*. Ch. 1–2. Kyiv: Osvita. <https://ru.calameo.com/books/00619196371f334746f38> (in Ukrainian).

Tamila Yatsenko, Doctor of Pedagogy, Senior Researcher, Chief Researcher of the Department of Teaching Ukrainian Language and Literature of the Institute of Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

LITERATURE TEXTBOOK AS A MEANS OF DEVELOPING THE INDEPENDENT READING ACTIVITY OF STUDENTS IN THE CONDITIONS OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

The article actualizes the problem of modernization of the content of school literary education and preparation of innovative educational support for the literature course for grades 5–6 in the context of the ideas of the New Ukrainian School and in accordance with the new

State Standard of Basic Secondary Education. A new model curriculum on Ukrainian literature and an integrated literature course (Ukrainian and foreign literature) for the adaptation cycle of study are presented, in particular, the purpose of studying literature in grades 5–6 is actualized. The focus is on the didactic functions of school textbooks.

Emphasis is placed on the priority of the self-educational function and its essence in the realities of modern school literary education is revealed. A model of new textbooks of Ukrainian literature and an integrated literature course (Ukrainian and foreign literature) for 5th grade, prepared at the Institute of Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine in accordance with current model curricula, is presented. The concept of literature textbooks is presented, which is based on the ideas of personality-oriented and competency-based approaches, reader-centric and text-centric principles for school study of works of fiction. The structure and content of the rubrics of the textbooks of Ukrainian literature and the integrated literature course of (Ukrainian and foreign literature) for the 5th grade are presented, the approbation of which takes place in the pilot general secondary schools of the New Ukrainian School.

The innovative potential of new textbooks for the 5th grade on the effective organization of independent reading activities of young adolescents is revealed. The content of the textbooks “Your reading guide”, “You already know”, “You already know how”, “Think”, “Literary Clubs Club”, “In the circle of arts”, “Summarize”, “Reading leisure” for productive content is covered in detail. The implementation of the self-educational function is approved. Samples of organization of independent reading activity of students during the elaboration of educational material of literature textbooks are offered for acquaintance.

Keywords: New Ukrainian School; school literary education; model curriculum; Ukrainian literature; World Literature; integrated course; textbook; self-educational function of the textbook; reading activity; independent work of students.